

Подолання порушень мовлення при афазії у хворих, які перенесли інсульт, є надзвичайно важким завданням. Тривалість відновлення мовлення при афазії індивідуальна, залежить від безлічі факторів, проте в більшості випадків дефект мовлення має стійкий характер, відновлення в середньому займає від 2 до 6 років та більше. Динаміка відновлення мовленнєвих функцій у ряді випадків виявляється незначною, незважаючи на ступінь тяжкості інсульту і терміни початку логопедичних занять. Іноді хворому вдається досягти лише стадії часткового поліпшення в результаті тривалих систематичних занять [1].

У результаті виникнення мовленнєвих і рухових розладів хворі отримують інвалідність I або II групи без можливості подальшого працевлаштування. Ці факти і цифри наочно показують, наскільки актуальною і масштабною є проблема надання такому контингенту хворих комплексної спеціалізованої допомоги, починаючи з раннього етапу захворювання [5].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Хвороби системи кровообігу є одною з головних причин захворюваності, інвалідизації та смертності населення. Найчастішою причиною виникнення афазій серед дорослих є перенесений інсульт, як ускладнення наявних хвороб системи кровообігу. Враховуючи все вищезазначене, вивчення різних аспектів афазії, що стосуються причин виникнення, локалізацій ураження центральної нервової системи, порушення різних рівнів організації мовлення, відіграє важливу роль у реабілітації осіб з афазією, поверненні їх до звичного способу життя.

Подальші дослідження планується спрямувати на вивчення шляхів відновлення мовлення в осіб з афазією з метою відновлення втрачених функцій та соціально-психологічної адаптації хворого до свого нового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варлоу Ч. П. Інсульт / *Практ. руководство для ведения больных: Пер. с англ.* / Ч. П. Варлоу, М. С. Денис, Ван Гейн Ж. – М.: Атмосфера, 2001. – 629 с.
2. Зайцев И. С. Афазия. Учебно-методическое пособие. – Минск: БГПУ им. Максима Танка, 2006. – 136 с.

3. Інформаційно-аналітичний центр медичної статистики відділу охорони здоров'я Сумської міської ради. Статистичні дані за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gorzdrav.sumy.ua/>.
4. Кокорева М. Е. Роль и функции семьи в социальной адаптации индивида, перенесшего инсульт головного мозга / М. Е. Кокорева // *Знание. Понимание. Умение. Московский гуманитарный университет.* – 2015. – №1. – С. 282-288.
5. Кузьмина Т. В. Афазия и пути её преодоления / Т. В. Кузьмина, Е. В. Симоненко // *Молодой ученый.* – 2015. – №13. – С. 287-289.
6. Мілінчук І. В. Інтенсивна мовленнєва корекція з відновлення мовлення: психолінгвістичний інструментарій / І. В. Мілінчук // *Науковий вісник Херсонського державного університету.* – 2015. – Вип. 1, том 1.
7. Тригуб Г. В. Нейролінгвістичні особливості мовленнєвих афазій / Г. В. Тригуб // *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія.* – 2015. – Т. 20. Вип. 1 (35).
8. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник під ред. М. К. Шеремет. – К.: ВД «Слово», 2014. – 675 с.

УДК 376-056.34

О. І. Тригубляк

вихователь Кам'янець-Подільського
навчально-реабілітаційного центру
Хмельницької обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається сенсорна сфера дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Проаналізовано особливості розвитку сенсорних відчуттів, враховуючи порушення.

В статье рассматривается сенсорная сфера детей с нарушениями психофизического развития. Проанализированы особенности развития сенсорных ощущений, учитывая нарушения.

The article deals with the sensory field in children with disorders of psychophysical development. Peculiarities of development of sensory senses, taking into account violations, are analyzed.

Ключові слова: сенсорна сфера, діти з порушеннями психофізичного розвитку, сприймання, відчуття.

Ключевые слова: сенсорная сфера, дети с нарушениями психофизического развития,

восприятія, ощущения.

Keywords: *sensory sphere, children with disorders of psychophysical development, perception, feeling.*

Постановка проблеми. Розвиток сприймання і формування уявлень про властивості предметів (форму, колір, величину, положення у просторі, запах, смак та ін.) починає формуватися у ранньому дитинстві, це і є сенсорний розвиток. Сприймання предметів і явищ є базовою основою для знайомства із навколишнім середовищем, тому сенсорні здібності є фундаментом подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сенсорний розвиток вивчало багато науковців, зокрема: Л. Венгер, В. Зінченко, В. Мухіна, Н. Сакуліна, О. Усова, Є. Фльоріна та ін. Про вплив сенсорного розвитку на процес розвитку та навчання дітей писали О. Декролі, Я. Коменський, Г. Костюк, М. Монтессорі, С. Русова та ін. Процес сприймання, без якого неможливий аналіз сенсорних відчуттів, вивчали та описували психологи (П. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.) у своїх працях. Сенсорну сферу дітей з інтелектуальними порушеннями вивчали: Є. Бейн, К. Вересотська, Т. Головіна, М. Нудельман, М. Соловйов, Н. Стадненко та ін.

Мета статті – теоретичний аналіз особливості сенсорного розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Середовище, яке нас оточує, складається з великої кількості різних форм, кольорів, запахів та інших характеристик предметів. Починаючи з народження, уся ця інформація передається дитині. Виникає потреба пристосування до світу, ознайомлення та вивчення його якостей. Цей процес потребує керівництва з боку дорослого для повноцінного засвоєння знань. Таке цілеспрямоване, послідовне знайомство дитини із сенсорною структурою життя називається сенсорним вихованням.

У дошкільному віці поріг чутливості (зорової, слухової, тактильної та ін.) знижується. Компенсацією цього є зростання гостроти зору, можливість розрізняти відтінки кольорів; розвиток фонема-

тичного слуху; формування відчуття дотику та ін. Такі зміни є результатом оволодіння новими способами сприймання, які забезпечуватимуть дослідження предметів, їх властивостей та взаємозв'язків [4]. Від того, як дитина засвоює різні якості та характеристики предметів, які її оточують, залежить власне її розвиток та готовність до подальшого навчання у школі. Водночас, виникає проблема розвитку сенсорних відчуттів у дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Засвоєння ними сенсорних еталонів відбувається повільно, інколи спотворено та залежить від характеру порушень. Тому, розвиток сенсорних відчуттів має проводитися у комплексі та співпраці спеціалістів (корекційних педагогів), вчителів, вихователів та батьків [1].

Цілеспрямований розвиток сенсорних здібностей у цьому віці повинен охоплювати такі етапи:

- 1) Формування сенсорних еталонів стійких, закріплених у мовленні уявлень про кольори, геометричні фігури і співвідношення за величиною між кількома предметами.
- 2) Навчання способів обстеження предметів, а також умінь розрізняти їх форму, колір та величину і виконувати усе складніші окомірні дії.
- 3) Розвиток аналітичного сприйняття: вміння орієнтуватися в поєднаннях кольорів, розчленувати форму предметів, виділяти окремі вимірні величини [1].

На початку формування сенсорних еталонів, дитину приваблюють кольори цікавих їй предметів. У цей період важливо допомогти їй навчитись не лише виділяти певний колір, але й вміти порівнювати їх. Після засвоєння основних кольорів, інтерес дітей переходить до форми, за чим і потрібно порівнювати предмет із вже знайомими фігурами. Особливу увагу потрібно приділити предметам, які складаються із кількох фігур. Дорослий передає дитині алгоритм послідовності вивчення фігур. Найскладнішим є аналіз процесу поєднання різних характеристик (кольорів, форм і величини) предметів із загальною структурою. Виділення окремих елементів із її загальної характеристики, а також визначення зв'язку між ними можливе за

умови сформованого аналітичного сприйняття. Навіть якщо дитина вміє правильно сприймати окремі кольори і відтінки, цього є недостатньо. У навколишньому середовищі кольори є взаємопов'язаними, які потрібно розуміти [1; 3].

Знайомство з предметами відбувається під час гри та має свою послідовність:

1. Співставлення контуру предмета з його формою;
2. Визначення складових частин предмета та визначення його форми (форм);
3. Визначення місця знаходження основних частин у просторі;
4. Порівняння розташування дрібних частин у просторі відносно одна одної [1].

Дітям з аутизмом характерна нестабільність сенсорної сфери. Їм притаманна гіперчутливість та гіпочутливість до подразників. При цьому, може бути підвищена чутливість до сприймання зорових подразників, водночас знижена – до тактильних. Враховуючи цю особливість, дітям з аутизмом притаманні: страх гучних звуків та яскравих спалахів; потреба (або навпаки) тактильного контакту з предметами; страх шумних людних місць; часті істерики, як реакція на неприємні відчуття; стереотипні дії. Викривлене, спотворене сприймання викликають неадекватну реакцію, яка провокує поведінкові розлади. Одними із серйозних наслідків порушення сенсорної сфери є соціальні та комунікативні проблеми. Їх сприймання часто є периферійним, тобто діти з аутизмом краще реагують на те, що відбувається поруч і не вимагає участі дитини у процесі. Фрагментарне сприймання ускладнює побудову цілісного образу і дозволяє аналізувати окремі деталі, цікаві дітям [2; 3].

Дітям з інтелектуальними порушеннями притаманна сповільненість та сплутаність відчуттів; зміщення порогів чутливості; збіднене, фрагментарне, неусвідомлене сприймання; труднощі опрацювання отриманої сенсорної інформації. Порушення вищих психічних функцій впливають на сприймання, що порушує процес мислення. Під час сприймання виникають труднощі виокремлення істотних та другорядних ознак та

встановлення взаємозв'язків. Зміна однієї із характеристик (колір, відстань, запах та ін.) знайомого предмета, впливає на якість його сприймання [3].

У дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) можуть виникати труднощі орієнтування в навколишньому середовищі (порушена просторова орієнтація, відчуття положення власного тіла у просторі); результатом обмеженого словникового запасу є низька обізнаність у характеристиках предметів; недостатньо сформований фонематичний та музичний слух; труднощі впізнавання предметів з опорою на їх ознаки (співвіднесення отриманої інформації з наявними знаннями). Виникає потреба спрямовувати сенсорне виховання на знайомство із різноманіттям властивостей предметів і явищ. Детальне вивчення величини, форми, кольору предметів допоможе покращити просторову орієнтацію. Використання схожих завдань для легшого засвоєння однієї із властивостей [4].

У дітей із синдромом Дауна короткий період концентрації уваги; труднощами в запам'ятовуванні та встановленні послідовності дій; проблеми із узагальненням та мисленням. Усе це негативно впливає на оволодіння ними сенсорними знаннями. Вони мають сповільнений розвиток інтелектуальної сфери, що також є проблемою на шляху оволодіння сенсорними відчуттями [2; 3].

Діти із ДЦП мають виражене порушення процесу сприйняття. Воно є спотвореним, сповільненим і часто отримана інформація неправильно аналізується в корі головного мозку. Загалом, дітям із ДЦП притаманні такі особливості сенсорного сприймання: порушення просторової орієнтації; можливі труднощі зосередження погляду; несформоване фонематичне сприймання; труднощі співвіднесення форми; ситуаційне і недиференційоване сприймання; залежно від складності ураження, можливі порушення зору і слуху; різний ступінь відчуття дотику (часто знижене) [2; 3].

Формування сенсорного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) значно відстає, є нерівномірним і має такі особливості: труднощі в обстеженні предметів та його подальшого

осмислення; виділення потрібних та відмінних властивостей; труднощі пошуку предметів за спільною ознакою; недорозвиток уявлень про величину, колір та форму предмета [3].

Часто проблеми у сенсорному розвитку першими помічають уважні батьки, які звертаються за допомогою відповідних спеціалістів. Якщо у дитини виникають труднощі під час опису предмету, потрібно вчасно надати підказку та допомогу у вигляді навідних запитань та власного прикладу. Водночас, навчання та корекційна робота мають проводитися у комплексі під керівництвом усіх дорослих, які перебувають у контакті з дитиною (батьки, вчитель, вихователь, корекційний педагог). За умови вчасно наданої допомоги, можна уникнути викривлення сенсорного розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, вже в дошкільному віці діти зустрічаються з різноманітністю форм, кольорів та інших властивостей предметів, зокрема іграшок і предметів домашнього вжитку. Знайомляться вони і з творами мистецтва – живописом, музикою, скульптурою. І, звичайно, кожна дитина, навіть без спеціального тренування сенсорних здібностей, так чи інакше сприймає усе це. Проте, коли таке засвоєння відбувається стихійно, воно часто виявляється поверховим, неповноцінним. Тому краще, щоб процес розвитку сенсорних здібностей здійснювався цілеспрямовано. Водночас, діти з порушеннями психофізичного розвитку мають труднощі розвитку сенсорних відчуттів, у різних проявах. Для цілеспрямованої та повноцінної корекції потрібно досконало вивчити стан сенсорних відчуттів кожної дитини індивідуально та розробити індивідуальний план корекції. Важливо враховувати комплексну роботу усіх спеціалістів для досягнення бажаної мети. Перспективою подальших досліджень ми вбачаємо у подальшій розробці методики діагностування сенсорної сфери за різними напрямками, з врахуванням порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виховання сенсорної культури дитини від народження до 6 років: [Книга для вихователя дитячого садка] / за редакцією Л. А. Венгера. – М. : Просвещение, 1988. – 215 с.

2. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: [Навч.-метод. посібник.] / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. – К. : «АТОПОЛ», 2010. – 96 с.
3. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки. / С. П. Миронова, О. В. Гаврилова, М. П. Матвеева; за заг. ред. С. П. Миронової. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 264 с.
4. Черкасова Е. М. Виховання мовного слуху у дітей із загальним недорозвиненням мовлення / Е. М. Черкасова [Текст] // Дошкільне виховання. 2006, – № 11. – С. 22-26.

УДК 376-056.264-053.2:796.012.1

Т. Г. Харченко

кандидат психологічних наук,
ст. викладач кафедри логопедії,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Н. М. Смаль

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія),
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВАЖЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

В статті розглядаються теоретичні аспекти розвитку дрібної моторики рук у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

В статье рассматриваются теоретические аспекты развития мелкой моторики рук у детей с общим недоразвитием речи.

The article deals with the theoretical aspects of development of hand motor skills to children with the general underdevelopment of speech.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, дрібна моторика рук, дитячий вік.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, мелкая моторика рук, детский возраст.

Key words: general underdevelopment of speech, hand motor skills, childhood.

Постановка проблеми. На особливу роль дрібної і загальної моторики в мовленнєвому та інтелектуальному розвитку дітей вказував відомий вчений В. О. Сухомлинський [9]. Він наголошував,